

ÀSÀ ÌGBÉYÀWÓ YORÙBÁ GÉGÉ BÍ ỌNÀ ÀBÁYỌ SÍ ÌSÒRO ÌGBÉYÀWÓ TÍTÚKÁ LÁWÚJỌ ỌMỌNÌYÀN LÓDE ỌNÍ

Olúwatóbilọba LAWAL
Department of Linguistics,
African Languages and Communication Arts,
Lagos State University, Ojo

DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.20775844>

Àṣamò

Ọrò ti pò nínú iwé kòbò ìgbéyàwó àti ìgbéyàwó títúkà ní àwùjọ ọmọ̀nìyàn lóde ọ̀nì. Àmọ̀, a kò tí rí akítìyan púpò lórí wíwá ìyanjú sí ìsòro ìgbéyàwó títúkà tí ó ń gbilẹ̀ láàárín ọmọ̀nìyàn. Ìṣẹ̀ pàtàkì yìí ni pépà yìí fẹ̀ jẹ́. Ìṣẹ̀ iwádíí yìí gùnlẹ̀ wíwo inú àṣà ìbílẹ̀ láti wá ọ̀nà àbáyọ̀ sí ìsòro àwùjọ, nítorí nàà a ṣe àmúlò tíọ̀rì ajemàsà ìbílẹ̀ gégé bí àtẹ̀gùn fún iwádíí yìí. Pépà yìí wòye pé àwọn nńkan pàtàkì tí wọn ń fa ìgbéyàwó títúkà lóde ọ̀nì bí àìrómọ̀bí, ẹ̀ṣin, àtẹ̀tẹ̀gbéyàwó, àìlówó lówó àti àìní agbára láti pèsè fún ẹbí, àpadàsí-àìda tàbí iyípòpadà, ipa àwọn ẹbí ọkọ àti iyàwó, àìnítẹ̀lọ̀rùn àti ọ̀kánjùà, iwà agbèrè, àìlera àti ààrùn àti ìjà ojoojúmọ̀ ní a lè dẹ̀kun nípa ṣíṣe àmúlò àṣà ìgbéyàwó Yorùbá gégé bí ọ̀nà tí a ń gbà ṣe ìgbéyàwó ní àwùjọ lóde ọ̀nì. Pépà yìí rí dájú pé tí a bá tẹ̀lẹ̀ àwọn ìgbésẹ̀ àṣà ìgbéyàwó Yorùbá nínú àwọn ìgbéyàwó wa lónìí, a máa yanjú gbogbo àwọn nńkan tí ó ń fa ìgbéyàwó títúkà èyí yóò sì jẹ́ ọ̀nà àbáyọ̀ sí ìsòro ìgbéyàwó títúkà tí ó ń kojú àwọn ìgbéyàwó yìí. Pépà yìí wòye pé fún ilọ̀síwájú àwùjọ àti láti tán ìsòro ìgbéyàwó títúkà láwùjọ ọmọ̀nìyàn lónìí, kí a padà sínú àṣà ìbílẹ̀ wa nípa ṣíṣe àmúlò àṣà ìgbéyàwó Yorùbá gégé bí ọ̀nà ìgbéyàwó láwùjọ, kí eku lè ké bí eku, kí ẹyẹ lè ké bí ẹyẹ nínú àwọn ìgbéyàwó wa lóde ọ̀nì nítorí bí a bá ṣe é bí wọn ṣe ń ṣe é, yóò rí bí ó ti yẹ kó rí.

Kókó Ọrọ̀: *ìgbéyàwó, ìgbéyàwó títúkà, àṣà ìgbéyàwó Yorùbá, ọ̀nà àbáyọ̀, àwùjọ, ọmọ̀nìyàn.*

1. Ìfáárà

Ìgbéyàwó jẹ́ nńkan tí ó jẹ́ àwọn ìran Yorùbá lógún tí wọn kì í fi ọwọ̀ yẹperẹ̀ mú. Ìhà tí àwùjọ Yorùbá kọ̀ sí ìgbéyàwó ló bí àyọ̀rísí rere tí ìgbéyàwó Yorùbá ní láwùjọ. Ìwádíí lẹ̀nu àwọn agbà àti àwọn onímọ̀ ṣàfihàn pé kò sí ìgbéyàwó tí a ṣe ní ilẹ̀ Yorùbá láyé ojọ̀n títí di ọ̀de ọ̀nì pẹ̀lú àlàáálẹ̀ àṣà ìgbéyàwó Yorùbá tí kò yọ̀rí sí dáadàa tàbí tí ìgbéyàwó bẹ̀ẹ̀ túkà, èyí fídí rẹ̀ múlẹ̀ wí pé ètò ìgbéyàwó Yorùbá jojú, ó sì yanranntí fún ìgbéyàwó láwùjọ ènìyàn.

Ìgbéyàwó nńkan ní a mò nínú àwùjọ Yorùbá ní ìbèrèpèpè, sùgbón ọ̀lájú tí mú nńkan tuntun tí a mò sí ìgbéyàwó títúkà wọ inú àwùjọ ọmọ̀nìyàn. Ìwé àtúmọ̀ èdè “Merriam Webster” tùmọ̀ ìgbéyàwó títúkà gégé bí ìgbésẹ̀ fífí ọ̀pin sí ìgbéyàwó láàárín ọ̀kúnrin àti ọ̀bínrin tí wọn jẹ́ lókóláya. Àlàyé yìí tùmọ̀ sí pé ìgbéyàwó títúkà ni ipínýà láàárín ọkọ àti iyàwó nípa fífí ọ̀pin sí nńkan tí ó so wọn pọ̀ gégé bí ọkọ àti aya. Ìgbéyàwó títúkà ti gbòde kan báyií ní àwùjọ tó jẹ́ pé oríṣííríṣíìrì ọ̀rọ̀yìn kún orí itàkùn agbáyé, tí a sì tún ń gbọ̀ lórí rẹ́díò àti tẹ̀lẹ́físàn bí àwọn ìgbéyàwó ṣe ń fídí rẹ̀mì lójoojúmọ̀. Èyí tó ṣeni ní kàyẹ́fí jùlọ̀ ní ti ìgbéyàwó ọ̀òjọ̀ tí ó tókà tí a ríkà lórí itàkùn agbáyé (Linda Ikeji Blog, Dec. 29, 2020).

Gégé bí ọrọ olórin, ilú yìí ti dùn rí, kí Olúwa bá wa dá igbà rere padà. Ìgbéyàwó lálawùjọ wa kò méhé tó bá yìí rí, akitiyan láti tún ọrọ náà ẹ di ọwọ gbogbo kóowá. Nítorí náà, Pépà yìí gbìyànjú láti wá iyanjú sí ìṣòro ìgbéyàwó títúkà tí ó n jà rànrànrà ní àwùjọ ọmọniyàn ká rí ayé nípá sí ẹsẹ kóríyá fún àṣà ìgbéyàwó Yorùbá.

1.1. Àgbéyèwò Lítirésọ

Àṣà ẹ pàtàkì nínú àwùjọ ọmọniyàn nítorí ó jẹ ojúlówó àmì idánimọ fún iran kan. Nítorí náà, àwọn onímọ ti topinpin àṣà àwùjọ àti èyà ọmọniyàn lóríṣíṣí èyí tí àṣà Yorùbá kò gbéyìn nínú akitiyan wọn. Àfojúsùn wọn ni láti sàfihàn àti sàkòsílẹ àṣà àti ẹsẹ Yorùbá. Daramola àti Jeje (1975), Adéoyè (1979), Adéoyè (1985) àti Ládélé (1986) ẹ òrínkínníwín àlàyé lórí àwọn àṣà, ẹsẹ, ẹsin, ìgbàgbọ àti òrìṣà Yorùbá. Wọn sàlàyé àwọn àṣà Yorùbá bí isomolórúkọ, ìgbéyàwó, ìsínkú, ikini, iranraenilówó, ogún pín pín, oyè jìjẹ, Ogun jìjà, ètò mọlẹbí abbl lẹsẹsẹ. Bákan náà, a rí òkodoro nípá àwọn òrìṣà Yorùbá bí Ọbátálá, Sàngó, Ogún, Ifá, Èṣù abbl. Lawal (2021) sàgbéyèwò aayan ipètùsáawò nínú àṣà àti àwùjọ Yorùbá. Ìwádíí tọka ọwe, àlọ àti àwọn èniyàn ibílẹ bí Oba, ijòyè, baálẹ àti baálẹ gégé bí ọnà àti àwọn èniyàn tí wọn n yanjú aawò lálawùjọ Yorùbá.

Bákan náà, ọpọ onímọ ni wọn ti ẹ iwádíí lónà kan tàbí òmíràn tó jẹmọ ìgbéyàwó àti ìgbéyàwó títúkà. Lára wọn ni Awólálú àti Dòpámú (1979), Olárínmóyè (1999), Lyness (2015), Azeez (2016), Eyo (2018), Adésànyà àti Táíwò (2019). Awólálú àti Dòpámú (1979:178) sàfihàn pé àwọn mọlẹbí ni wọn ẹ ìgbéyàwó fún àwọn ọmọ, kí í ẹ àwọn ọmọ ní wọn pinnu láti ẹ ìgbéyàwó nítorí pé àwọn Yorùbá gbàgbọ wí pé ìgbéyàwó yóò sọ ẹbí ọkọ àti iyàwó di ọkan. Wọn sọ pé:

Among the Yorùbá, marriage is the affairs of the family and not the concerned individual. This is because the people regard marriage as something that will unite the families of both husband and wife and make them one.

Olárínmóyè (1999:31) nínú iwádíí rẹ lórí ìgbéyàwó títúkà fidí rẹ múlẹ pé ìgbéyàwó títúkà kí í ẹ nńkan tí ó wà nínú àṣà Yorùbá sùgbón ó ti di itẹwógbà ní àwùjọ Yorùbá látara ibáṣepọ pẹlú àwọn àṣà míràn. Ó sọ wí pé:

Divorce in Yorùbá culture has become an accepted way of life due to the effect of acculturation which qhas led to a change in values and orientation.

Lyness (2015:8) sàfihàn bí ìgbéyàwó títúkà ẹ máa n wáyé. Ó sọ wí pé:

A divorce happens after a husband and wife decide not to live together anymore and that they no longer want to be married to each other.

Ìpínyà máa n wáyé nígbà tí ọkọ àti aya bá pinnu láti má gbé papọ mọ àti wí pé àwọn kò fẹ jẹ lókọ-láya mọ.

Lyness wòye wí pé ipínyà kíí ẹ nńkan tí ó n wáyé lásán, ipínyà máa n wáyé lẹyin igbà tí ọkọ àti aya bá ti fẹnukò wí pé àwọn kò fẹ ara wọn mọ, ti wọn kò ní gbé papọ mọ.

Azeez (2016) ẹ àyèwò okùnfà ipínyà àti itúkà ìgbéyàwó láàrín okùnrin àti obìnrin ní àwùjọ Yorùbá. Lára àwọn nńkan tí onímọ yìí mẹnubà pé ó n fa ìgbéyàwó títúkà ni; Onírúúrú iwà bí ọdọkọ àti àlẹ yíyàn, àilóòótó, òkánjúà, àirómọbí, ẹsin àti ẹbí. Akitiyan onímọ yìí súnmọ pépà yìí sùgbón iyàtò tó wà láààrín àwọn méjéjì ni pé pépà yìí kò dálé okùnfà ìgbéyàwó títúkà nínú àwùjọ Yorùbá lásán, ó dálé àwùjọ ọmọniyàn gbogbogbòò, bákan náà pépà yìí wá iyanjú sí ìṣòro náà pẹlú ètò ìgbéyàwó Yorùbá. Ọnà àbáyọ sí ìṣòro ìgbéyàwó títúkà ló jẹ pépà yìí lógún.

Eyo (2018) topinpin okùnfà igbèyàwó títúkà pèlú àlàyé pàtàkì lórí ipa tí igbèyàwó títúkà n kó lórí àwọn ọmọ tí wọn wà láàrín lókoláya tí wọn fí ọ̀pín sí igbèyàwó wọn. Onímọ̀ yíi sàfihàn pé igbèyàwó títúkà máa n ẹ̀ ẹ̀kóbá púpọ̀ fún àwọn ọmọ́ tó wà láàárín lókoláya; wọn kì í rí itojú àwọn ọ̀bí méjéjì, wọn máa n pàdànu ẹ̀kọ̀ ilé tí ó yẹ kí wọn kọ́ lára ọ̀bí kejì. Wọn máa n jẹ ọ̀jìyà ipinya àti ọ̀gbé ọ̀kàn tí ọ̀kọ̀ tàbí iyàwó ní sí ẹ̀nikẹ̀jì rẹ̀. Iyá àwọn ọmọ́ náà lè máa fí iyá jẹ àwọn ọmọ́ láti fí ikùnsínú rẹ̀ sí bàbá àwọn ọmọ́ hàn. Àwọn ọmọ́ yíi máa n wà nínú irònu àti ipòruru ọ̀kàn pàápàá tí àwọn ẹ̀gbé wọn bá n sọ̀rọ̀ nípa àwọn ọ̀bí tí wọn.

Adésànyà àti Táíwò (2019) ẹ̀ ẹ̀gbéyèwò àṣà igbèyàwó Yorùbá gégé bí ọ̀nà idánimọ̀ fún àwọn iran Yorùbá. Àwọn onímọ̀ tí ẹ̀ iwádíí lóríìrìsìí lórí igbèyàwó títúkà sùgbọ̀n wọn kò tọ́ka ọ̀nà àbáyọ pàápàá láti inú àṣà sí iṣòro igbèyàwó títúkà lálwùjọ ọ̀mọ̀niyan. Iṣẹ̀ pàtàkì yíi ni pépà yíi fẹ̀ jẹ̀.

1.2. Tíòrì Àmúlò: Tíòrì Ajemàṣà Ìbílẹ̀

Tíòrì ní èròjà pàtàkì tí a máa gùnlẹ̀ fún iṣẹ̀ iwádíí síṣe. Tíòrì ní a máa fí n tàmọ̀lẹ̀ sí àwọn èrò tí a fẹ̀ gbé jade nínú iṣẹ̀ iwádíí. Ika tí ó bá tọ́ sí imú ní a máa fí n romú, nítorí náà, tíòrì tí ó lè jẹ̀ iṣẹ̀ tí iwádíí yíi gùnlẹ̀ ní a yàn láàyò láti fí gbe iwádíí yíi lẹ̀ṣẹ̀. Tíòrì ajemàṣà ìbílẹ̀ ní a lò fún igbédúró pépà yíi. Edgar àti Sedgwick (2002:3) ṣàlàyé pé tíòrì ajemàṣà ìbílẹ̀ bèrẹ̀ láti inú orírúurú itumọ̀ tí oníkálùkù n fún àṣà. Àwọn abẹ̀nugan tíòrì yíi ni Dorothy, Blair, Douglas, Edgar àti Sedgwick. Tíòrì ajemàṣà ìbílẹ̀ jẹ̀ tíòrì tí ó gùnlẹ̀ àṣà àti iṣẹ̀ṣe àwọn iran kan. Iṣẹ̀ pàtàkì tí tíòrì yíi máa n jẹ̀ ní wí pé ó máa n dáàbò bo àṣà àti iṣe àwùjọ́ tí a n sọ̀rọ̀ rẹ̀. Síwájú sí, tíòrì ajemàṣà ìbílẹ̀ dúró lórí bí àṣà ẹ̀ wúlò fún àwùjọ́. Gbogbo iwádíí tí a bá fẹ̀ ẹ̀ lórí àṣà Yorùbá gbọ̀dọ̀ ẹ̀ àmúlò tíòrì yíi nítorí òhun ní yóò ẹ̀ atọ̀nà àṣà àti iṣe Yorùbá lórí àlàyé tí a fẹ̀ ẹ̀. Ídì tí a ẹ̀ yan tíòrì yíi ní pé ó fún wa ní ànfààní láti lo àṣà àti ètò igbèyàwó Yorùbá gégé bí ọ̀nà àbáyọ́ sí iṣòro igbèyàwó títúkà lálwùjọ́ ọ̀mọ̀niyan.

Tíòrì ajemàṣà ìbílẹ̀ pín sí abala méjì; Abala àkókó ní àwọn tí wọn rí àṣà gégé bí omi adágún tí ó dúró gbàrí sí ojú kan nítorí a kò gbọ̀dọ̀ yí àṣà àwọn baba nílá wa padà. Fún idí èyí, bí àṣà àwùjọ́ ẹ̀ wà ní àtètèkọ̀ṣe ní kó ẹ̀ wà láéláé. Adeyemi (2019:27) ṣàlàyé pé ọ̀wọ́ yíi rí àṣà bí ohun tí kò gbọ̀dọ̀ yípadà bí ilà àtélẹ̀wọ́ ẹ̀ni, àwọn àṣà tí kò ṣayé loore sí ní ọ̀wọ́ yíi fúnka mọ́. Abala kejì wọ́ye pé àṣà jẹ̀ ohun tí iyípadà máa n dé bá fún idàgbàsókè àwùjọ́, ó sì jẹ̀ atáyese. Àṣà gbọ̀dọ̀ dúró gégé amóríyá tí yóò mú àyípadà rere wónú àwùjọ́. Adeyemi (ibid) tọ́ka pé ọ̀wọ́ yíi fúnka mọ́ àwọn àṣà tí wọn jẹ̀ atáyese, tí wọn lè ẹ̀ itàníjì fún àwọn m̀kúnnú láti gba ara wọn sílẹ̀ lówọ́ ijegàba. Fanon àti Ngugi wa Thiongo ní agbàterù abala tíòrì yíi.

Tíòrì yíi wúlò fún pépà yíi nítorí ó fún wá láàyè láti lo àṣà gégé bí atúnlúṣe láti wá ọ̀nà àbáyọ́ sí iṣòro igbèyàwó títúkà. Nítorí náà, tí a bá gbé igbèyàwó lálwùjọ́ lóde-òní lè àṣà igbèyàwó Yorùbá, igbèyàwó bèẹ̀ kò ní túkà.

2. Àṣà Igbèyàwó Yorùbá

Àṣà igbèyàwó tùmọ̀ sí àwọn ilàna àti igbésẹ̀ tí àwọn Yorùbá máa n tẹ̀lẹ̀ láti fẹ̀ iyàwó fún ọmọ́ wọn àti láti fí ọmọ́ wọn fún ọ̀kọ́. Àṣà igbèyàwó jẹ̀ nńkan tí ó mú àwọn Yorùbá lókàn gan-an nítorí wọn kì í fẹ̀ wáyé lásán, wọn fẹ̀ kí orúkọ àti ògo idílẹ̀ wọn máa tẹ̀sìwájú. Bákan náà, àwọn iran Yorùbá rí igbèyàwó gégé bí ohun pàtàkì nínú igbésí ayé ọ̀mọ̀niyan tí ọ̀mọ̀lúàbí gbọ̀dọ̀ ẹ̀ èyí ló bí ipèdè ‘iyàwó dùn ún gbé, ọmọ́ dùn ún ko jade’ láàárín àwọn Yorùbá. Ní ilẹ̀ Yorùbá, ọ̀wọ́ àwọn ọ̀bí àti m̀lẹ̀bí ní ètò igbèyàwó wà. Àwọn ní wọn máa n fẹ̀ aya fún ọmọ́ wọn ọ̀kúnrin, àwọn náà ní wọn sì n fa ọ̀mọ̀bínrin wọn fún ọ̀kọ́. Àwọn ọ̀dọ́ tàbí ọmọ́ tí ọ̀rọ́ kàn kò ní ẹ̀nu lórí ọ̀rọ́ igbèyàwó náà.

Awólálú àti Dòpamú (1979:178) fídí èyí múlẹ̀ nígbà tí wọn sọ́ wí pé:

Among the Yorùbá, marriage is the affairs of the family and not the concerned individual. This is because the people regard marriage as something that will unite the families of both husband and wife and make them one.

Ní àárin àwọn Yorùbá, ẹbí ni ó ń mójútó igbéyàwó kì í ẹ àwọn t'órò kàn. Ìdí ni pé àwọn èèyàn rí igbéyàwó gégé bí nnkan tí yóò sọ ẹbí ọkọ àti iyàwó dī ọkàn

Àṣà Yorùbá faramọ́ fífẹ̀ iyàwó kan, Kò pọ̀n dandan kí èniyàn fẹ́ iyàwó méjì tàbí jù bẹ̀ẹ̀ lọ níwọ̀n gbà tí iyàwó náà kì í bá tí í ṣe àgàn. Tí iyàwó náà bá bí ọ̀kùnrin àti obìnrin, kò pọ̀n dandan kí ọ̀kọ́ fẹ́ iyàwó le. Sùgbọ̀n tí iyàwó náà kò bá bí ọ̀kùnrin tí ó n bí obìnrin léra wọ̀n, àyè wà fún ọ̀kọ́ náà láti fẹ́ iyàwó miiran láti lè ní ọ̀mọ̀kùnrin. Ìgbàgbọ́ Yorùbá ni wí pé ọ̀kùnrin yóò má jẹ́ orúkọ idílẹ̀ lọ títi nítorí bó pé bó yá obìnrin yóò padà jẹ́ orúkọ miiran.

Orìṣìrìṣìì ìgbéyàwó ló wà nínú àṣà Yorùbá. Àwọn tó gbajúmò láwùjọ̀ nì ìgbéyàwó ọ̀ṣingín, ìgbéyàwó ẹ̀nì ọ̀rìṣà àtì ìgbéyàwó gbà-mí-o-rà-mí. Ìgbéyàwó ọ̀ṣingín nì fífẹ̀ iyàwó nígbà tó tọ̀ àtì lónà tó lólá jùlọ̀ nínú àṣà. Ìgbéyàwó ẹ̀nì ọ̀rìṣà nì ètò ìgbéyàwó àwọn ẹ̀niyàn tí a máa ń pè ní ẹ̀nì ọ̀rìṣà nínú àṣà Yorùbá, àwọn ẹ̀niyàn bí i abirùn, abuké, àfin àtì aràrá. Ètò ìgbéyàwó wọn yàtò sí àwọn ìgbéyàwó tókù nítorí ó mú ètùtù lówó. Ìgbéyàwó gbà-mí-o-rà-mí nì fífẹ̀ obìnrin tí a gbà sílẹ̀ nínú ewu tàbí àrùn pàtàkì tí kò jẹ́ kí àwọn ẹ̀niyàn fífẹ̀ hàn sì gégé bí iyàwó. Ìgbéyàwó ọ̀ṣingín nì ó wópò jùlọ̀ láwùjọ̀ Yorùbá.

Àwọn Yorùbá ni igbèsè pàtàkì tí wọn máa ń gùnlé fún ètò igbéyàwó pàápàá jùlò igbéyàwó ọ̀sìngín. Gbogbo àwọn nìkan yìí ni wọn yóò ẹ̀ kí igbéyàwó tó wáyé àti lẹ́yìn igbéyàwó kí ilẹ̀ náà le dùn kó tòrò. Àwọn igbèsè náà ni wònyí; Ifojúsóde, alárinà, iwádií, itọ̀rọ̀, Ísìhùn àti ìjòhẹ̀n, idána, ipalẹ̀mọ̀, ifá iyàwó, ojò igbéyàwó, wíwẹ̀ esẹ̀ iyàwó, orò ibálẹ̀ àti orò isẹ̀ iyàwó. Ètò igbéyàwó bèrè láti igbèsè wíwá iyàwó fún ọ̀mọ̀. Àwọn ọ̀bí tí lè ba ọ̀mọ̀bínrín kan sílẹ̀ láti pínńsín, wọn sì lè fójúsóde fún wúnńdíá tí wọn yóò fẹ̀ fún ọ̀mọ̀ wọn gégé bí iyàwó. Àwọn ẹ̀bí yóò ẹ̀ iwádií lórí ọ̀mọ̀ àti ẹ̀bí tí wọn fẹ̀ fẹ̀ àti lódò ifá láti mọ̀ àtúnbòtán igbéyàwó náà. Lẹ́yìn tí àwọn igbèsè méjì àkókó bá yorí sí rere ni ayẹyẹ̀ igbéyàwó di síṣe. Àwọn ọ̀bí yóò tẹ̀síwájú láti gbé òjísẹ̀ ifẹ̀ (alárinà) dídè láti fi èròngbà ọ̀kọ̀ mọ̀ iyàwó. Akítíyàn yìí ni yóò bí ìpinnú láti ẹ̀ igbéyàwó láàárín àwọn ẹ̀bí méjèjì. Lẹ́yìn èyí ni àwọn ẹ̀bí ọ̀kọ̀ yóò tọ̀rọ̀ ọ̀mọ́ge náà lówó àwọn ọ̀bí rẹ̀, wọn yóò sì dána pẹ̀lú àwọn ẹ̀bí iyàwó. Idána máa ń fún ẹ̀bí ọ̀kọ̀ àti ọ̀kọ̀ fun ara rẹ̀ láṣẹ̀ lórí iyàwó nítorí wọn tí ẹ̀tẹ̀tọ̀ lórí rẹ̀, ayẹyẹ̀ igbéyàwó nìkan ló sì kù láti parí ètò igbéyàwó. Àwọn ẹ̀bí méjèjì yóò múra ayẹyẹ̀ igbéyàwó pẹ̀lú ipalẹ̀mọ̀ lóríṣíríṣíí, wọn yóò sì ẹ̀ gbogbo orò tó rọ̀mọ̀ igbéyàwó nínú àṣà Yorùbá lójó igbéyàwó àti lẹ́yìn igbéyàwó.

2.1. Okùnfà Ìgbeyàwó Títúkà Lóde Òní Láwújo Ọmọ̀niyàn

Àwọn iran Yorùbá gbà wí pé tí kò bá nídí, obìnrin kì í jẹ kúmólú. Bákan náà, èsẹ̀ kì í dédẹ̀ sẹ̀ nítorí náà igbéyàwó títúkà kò lè máa wáyé láì sí nńkan tí ó ń bì. Dájúdájú, àwọn lókóláya tí wọn tí ń gbé papọ̀ pẹ̀lú inú dídùn àti ifẹ̀ láti àsikò igbéyàwó kò lè díjọ pinnu láti kọ ara wọn sílẹ̀. Ìpinnú láti tú igbéyàwó ká máa sàbà wáyé láti ara isẹ̀lẹ̀ gbòògì tàbí kókó-òrò pàtàkì láààrin wọn. Àwọn nńkan yìí a gbà gégé bí okùnfà igbéyàwó títúkà láwùjọ.

Oríṣi nńkan tí a mẹnuba lábẹ̀ ẹ̀sòrì yìí nì a rí gégẹ̀ bí nńkan gbòògì tí ó ń ẹ̀ okùnfa ìgbéyàwó títúkà ní àwùjọ ọ̀moniyàn lóde-òní.

2.2. Àiròmọbí

Àiròmọbí ni kí obìnrin àti ọkùnrin tí wọn fẹ ara wọn gégé bí lókọlayà máa rí ọmọ bí nínú ìgbéyàwó wọn. Àiròmọbí lè jẹ látara wí pé obìnrin tí ó jẹ iyàwó kò ní oyún áárò títí di alẹ rí tàbí kí ọkùnrin tó jẹ ọkọ máa lè fún iyàwó rẹ lóyún. Nínú àṣà Yorùbá àti káàkiri ilẹ̀ adúláwò, pàtàkì ìgbéyàwó ni ọmọ bíbí jẹ. Ìdunnú ọbí ni kí wọn bí ọmọ tí yóò sojú sèyìn wọn níjọ íwájú. Àwọn Yorùbá máa n fẹ ju obìnrin kan lọ kí wọn lè bí ọmọ púpò, èyí fihàn ipò pàtàkì tí ọmọ bíbí wà ní àwùjọ Yorùbá. Nítorí nàà, àiròmọbí fún ọpọ̀lọpọ̀ ọdún nínú ìgbéyàwó máa n fa ìgbéyàwó títúkà láàrín ọkọ àti iyàwó. Nígbà tí ọmọ jẹ èrè ìgbéyàwó, àìsì ọmọ láàrín ọkọ àti iyàwó, àdánù tí ó lè mú ipinnu pé kí olúkálùkù máa lọ l'òṇà tirẹ wáyé.

2.3. Èsìn

Èsìn jẹ nnkan pàtàkì tí ó máa n fa gbéyàwó títúkà. Irúfẹ̀ ìgbàgbò àti òye tí èniyàn ní nínú èsìn ló máa n fa èyí. Èniyàn miiran kò ní ìgbàgbò nínú èsìn àwọn èniyàn miiran nítorí nàà kò fẹ̀ ní nnkan kan ṣe pẹ̀lú èlèsìn miiran. A ti rí oríṣiíríṣi isẹ̀lẹ̀ tí àwọn olólùfẹ̀ méjì kò fẹ̀ ara wọn nítorí èsìn ọ̀tọ̀ọ̀tọ̀ ni wọn n ṣe. Nínú ìgbéyàwó tí ọkùnrin tàbí obìnrin bá fi èsìn tí wọn n ṣe nínú èbí sílẹ̀, èyí lè fa wàhálà tí ó lè já sí ìgbéyàwó títúkà tí wọn kò bá tètè mójútó dáadàa.

Bákan nàà, àwọn èniyàn tí wọn máa n fi gbogbo ọ̀rọ̀ wọn lọ àwọn olórí èsìn tí wọn sì máa n ṣe gbogbo nnkan tí wọn ní kí wọn ṣe, wọn máa n fi ìgbéyàwó wọn sílẹ̀ tàbí pínà pẹ̀lú olólùfẹ̀ wọn látara ọ̀rọ̀ tí wọn gbọ̀ láti ẹ̀nu àlúfáà wọn. Bí àpẹ̀rẹ̀, tí ọkọ bá gbọ̀ láti ẹ̀nu àlúfáà rẹ̀ pé ègún èbí iyàwó rẹ̀ tàbí ọwọ̀ ayé tí ó wà ní ara iyàwó rẹ̀ ló n fa ìjákúlẹ̀ tí ó n rí nínú ìgbésí ayé rẹ̀ fún wí pé kò lè ṣe àṣeyọ́rì àyàfí bí o bá fi iyàwó rẹ̀ sílẹ̀, ọ̀rọ̀ yìí lè mú ipínà wáyé láàrín wọn, èyí tún jẹ ọ̀ṇà miiran tí èsìn n gbà ṣokùnfà ìgbéyàwó títúkà.

2.4. Àtètègbéyàwó/Ìgbéyàwó ní mọ̀jèsín

Enang (2003:56) nígbà tí o n sọ̀rọ̀ nípa èbí mẹnuba ojú orí gégé bí nnkan tí o lè fa ìgbéyàwó títúkà. Ó sọ wí pé:

Those who marry for the first time in their teens are prone to divorce because the partners are usually less matured. Intellectual, emotionally, and experientially, in their teenage years than when older and thus are probably less likely to make sound marital choices.

Àwọn tí wọn ṣe ìgbéyàwó fún ìgbà àkókó nígbà èwe wọn wà nínú ewu ìgbéyàwó títúkà nítorí wọn kò tí ì ní òye àti irírí tí ó rò mó ìgbéyàwó bí àwọn àgbàlagbà nítorí nàà wón kì í sáà yan ẹnìkẹ̀jì bí ó ti yẹ wọn

Enang fihàn wí pé àwọn èniyàn tí wọn ṣe ìgbéyàwó nígbà èwe máa n fẹ̀ èniyàn tí wọn kò nílẹ̀ fẹ̀ lójọ́ íwájú títí di ìkẹyìn ayé wọn nítorí wọn kò ní òye púpò nípa ìgbéyàwó. Nígbà tí wọn dàgbà tán, iwà àti isesí lè má bára mu. Nítorí nàà, wọn lè kọ ara wọn sílẹ̀ láti yan olólùfẹ̀ miiran tí isẹ̀ wọn bára mu.

2.5. Àilówó lówó àti Àiní ipá láti pèsè fún èbí

Àilówó lówó àti àiní ipá láti pèsè fún èbí jẹ nnkan pàtàkì tí o máa n fa ìgbéyàwó títúkà ni àwùjọ èniyàn. Àwọn Yorùbá pòwè wí pé ‘à ti gbéyàwó kò nira, owó ọ̀bẹ̀ ló sòro’ nítorí nàà èniyàn tí o bá ṣe ìgbéyàwó gbódò nípa láti pèsè fún iyàwó àti èbí ní àpapọ̀, àìlẹ̀ ṣe èyí ló máa n bi ọ̀pọ̀lọpọ̀ isòro tí o máa n pada kẹyìn sí ìgbéyàwó títúkà. Ọkọ ti kò bá ní owó lówó, tí kò lè tójú iyàwó rẹ̀, irúfẹ̀ iyàwó nàà kò lè pé lódò ọkùnrin nàà. Yàtò sí ifẹ̀ tí obìnrin fí n ṣe iyàwó lódò ọkùnrin, owó àti itojú

jé ònkan pàtākì mǐràn tí ó jẹ wòn lógún nígbà tí obínrin kò bá tí rí èyí wòn yóò tún èrò ara wòn pa.

Glass àti Levchak (2014) nínú jónà ilẹ̀ Amẹ́ríkà nípa ìmọ̀ sosiólójì gbé àbájáde iwádií lóri àwọn ònkan pàtākì tí o sòkùnfà ìgbéyàwó títúkà jáde, wòn sì tọka sí àìní isẹ̀ tàbí owó lówó ọkọ̀ gégé bí ònkan pàtākì tí o máa n bí ìgbéyàwó títúkà. Àbájáde iwádií yíi fihàn wí pé tí ọkúnrin kò bá lè pèsè ònkan tí ẹbí rẹ̀ n fẹ̀ pàápàá jùlọ̀ ní jìjẹ, mímu, níná àti lílò, èyí máa n bí ijà àti àrìyànjiyàn ní gbogbo ìgbà tí èyìn rẹ̀ sì jẹ ìgbéyàwó títúkà.

2.6. Àpadàsí-àìdà

Nínú ìmọ̀ nípa isesí àti ihùwàsí èniyàn, a rí wí pé iyípadà nínú ètò ìgbésí ayé èniyàn máa n nípa nínú iwà àti isesí wòn. Tí èniyàn bá lówó, iwà àti ìgbé ayé èniyàn náà yóò yípadà sí tí olówó, èniyàn yóò sì máa jayé ọlọba. Èniyàn tí kò ní, kò ní gbé sààrà rẹ̀ kojá mọ̀sáláṣí.

Nínú ìgbéyàwó, èniyàn tí o tí figbà kan gbé ayé olówó tí àwọn ònkan nílá ti jẹ b́arakú fún èniyàn bẹ̀ẹ̀ tí iyípadà tàbí àpadàsí àìdà bá débá irú èniyàn bẹ̀ẹ̀, àìní ipa láti ṣe gbogbo ònkan tí o n ṣe tẹ̀lẹ̀ lè jẹ kí ìgbéyàwó rẹ̀ túkà. Òwe Yorùbá sọ wí pé ọwọ̀ epo laráyé bá ẹni lá, wòn kì í bá ni láa t'èjẹ èyí fihàn wí pé tí igi bá dá, ó ṣe é ṣe kí ẹyẹ̀ fò lẹ̀ nítòrí náà èniyàn tí ìgbésí ayé nílá ti mọ̀ lára lè má dúró nígbà tí ònkan bá yípadà nínú ẹbí èyí tí yóò sì bó sí ìgbéyàwó títúkà.

3. Ipa àwọn ẹbí ọkọ̀ àti iyàwó

Àwọn ẹbí ọkọ̀ àti iyàwó náà ní ipa tí wòn máa n kó nínú ètò ìgbéyàwó. Fún àṣeyọ́rì ìgbéyàwó àwọn ọmọ̀ wòn, ẹbí méjéjì gbòdò sisẹ̀ papọ̀ láti jẹ kí isòkan wà ní àárín wòn. Nínú ìgbéyàwó tí ẹbí ọkọ̀ bá n ṣe ifẹ̀ ti ọmọ̀ wòn nikan tí ẹbí iyàwó náà n mójútó iyàwó nikan, ìgbéyàwó náà kò ní pé nítòrí kò ní sí isòkan nínú ẹbí tí wòn jìjọ dá sílẹ̀.

Tí a bá fún ni lẹran, a máa n ju okùn rẹ̀ sílẹ̀ ni, nítòrí náà, lẹyìn tí ọkọ̀ àti iyàwó bá fẹ̀ra tán, àwọn ẹbí gbòdò fi wòn sílẹ̀ kí wòn gbé ìgbé ayé wòn, wòn kò gbòdò máa pàṣe fún wòn mọ̀. Wòn gbòdò máa wo ìmòràn tí wòn n gba àwọn méjéjì tí kò ni ṣe ipalára fún ìgbéyàwó wòn. Nílé tí bàbá àti iyá Ìyàwó bá n kọ iyàwó sí ọkọ̀ tàbí tí ẹbí ọkọ̀ n ni iyàwó lára nílẹ̀ ọkọ̀ rẹ̀, ilẹ̀ náà kò ni dalẹ̀ tí ìgbéyàwó náà yóò sì túkà.

3.1. Ànítélórùn/Ọkánjùà

Ànítélórùn àti ọkánjùà jẹ iwà kí èniyàn máa ranjú mọ̀ ònkan ti kì í ṣe tẹni, kí èniyàn sì ní wàdùwàdù sí ònkan ọrọ̀ tàbí owó. Ònkan tí èniyàn tó bá ní ànítélórùn bá ní kíi tó wòn, wòn máa n fẹ̀ wá tàbí ní púpọ̀ sí. Nínú ètò ìgbéyàwó, ànítélórùn àti ọkánjùà máa n sòkùnfà ìgbéyàwó títúkà nítòrí wòn kíi fi tiwọn ṣe tiwọn, wòn yóò máa fi ìgbéyàwó tiwọn wé ìgbéyàwó tẹ̀lómíràn. Bákan náà, ònkan tí wòn bá n rí nínú ìgbéyàwó wòn kò ní jọ wòn lójú mọ̀, yóò máa ranjú mọ̀ ita ní, ònkan tí yóò sì sìn wòn dé ọpín ìgbéyàwó wòn niyẹn.

3.2. Ijà lójójúmọ̀ àti àlùpa n tìpa

Ijà ojoojúmọ̀ lókàn-ò-jòkan àti iwà kí ọkọ̀ máa lu iyàwó rẹ̀ ní o sòkùnfà púpọ̀ nínú àwọn ìgbéyàwó tí wòn túkà ní àwùjọ ọmọniyàn. Nígbà tí kò bá sí ifẹ̀ àti isòkan mọ̀ nínú iyàwó, ijà ní gbogbo ìgbà ni ó máa n sàbà wáyé nínú ìgbéyàwó náà. Bákan náà, nínú ìgbéyàwó tí ó jẹ pé ọkọ̀ ti sọ iyàwó rẹ̀ di àpọ̀ iyà. Ojoojúmọ̀ ni ó n fi iyà ṣe oúnjẹ fún, ònkan tí ó kàn nínú ìgbéyàwó bẹ̀ẹ̀ ní ìgbéyàwó títúkà.

Ní òde òní tí àwọn onímò asègbèfábo tí pò ní àwùjò, tí òkùnrin bá ti ní fi iyà jẹ obìnrin, nńkan tí ó kàn fún obìnrin náà ní kí ó lo ẹ̀tò ọ̀mọ̀niyàn rẹ̀ láti fitú igbáyàwó náà ká nítorí gbàá lóníí, gbàá lóla, tí ojú náà kò bá fọ̀, ràbàbà yòò ba a.

3.3. Ìwà àgbèrè àti àìlòòótọ̀

Ìwà àgbèrè àti àìlòòótọ̀ jẹ̀ ìwà méjì tí o máa ń sisẹ̀ papọ̀ tí wọn sì máa ń sokunfà igbáyàwó títúkà láàrin lókoḷáya. Nínú igbáyàwó, ifẹ̀ ọ̀títọ̀ àti àìsojú méjì ní nńkan tí ó tònà èyí sì máa ń jẹ̀ kí igbáyàwó ládùn-lóyin fún ọ̀kọ̀ àti iyàwó sùgbọ̀n tí èniyàn bá ti se idàkejì rẹ̀, ibàjẹ̀ ọ̀kàn, ibínú àti ifẹ̀ tí kò dénú ló máa ń bí èyí tí yòò sì kẹ́yin sí ni igbáyàwó títúkà.

Metiloba (2003:126) so wí pé:

Infidelity is the act of unfaithfulness to one's partner, infidelity goes with lies.

Àìsòòtítọ̀ pelú ẹnikejì jẹ̀ àṣà kan nipa àìsododo sí ẹnikejì ẹnì. Àìsòòtítọ̀ máa ń kówọ̀ rìn pẹ̀lú irọ̀.

Ìwà àìsòòtítọ̀ pelú ẹnikejì ẹnì; kí èniyàn máa purọ̀ fún ẹnì keji rẹ̀ sùgbọ̀n èyí tí ó jẹ̀ gbòògì nínú rẹ̀ ni ìwà àgbèrè, kí èniyàn máa yan ọ̀rẹ̀ níta léyìn iyàwó tàbí ọ̀kọ̀ ti èniyàn tí se igbáyàwó pelú. Ìwà yìí burú jái ti ọ̀ sí má ń se idíwọ̀ fún isọkan àti ifẹ̀ tí ó yẹ̀ kí ó wà nínú igbáyàwó.

Ní ilẹ̀ Adúláwọ̀ wón fi ayé gba ọ̀kùnrin láti ní ju iyàwó kan lo nítorí náà wón kí í sába bu ẹ̀nu àtẹ̀ lu kí ọ̀kùnrin tí o ti se igbáyàwó máa yan ọ̀rẹ̀ níta sùgbọ̀n fún obìnrin, èèwọ̀ ni láti se àgbèrè tàbí bá ọ̀kùnrin dọ̀rẹ̀ yàtò sí ọ̀kọ̀ rẹ̀. Ọ̀wẹ̀ Yorùbá so wí pé ‘Obìnrin tí ó ń yan àlẹ̀ bí kò pa ara rẹ̀, yòò pa ọ̀kọ̀. Èyí fihàn wí pé àwọn Yorùbá lòdì sí kí iyàwó yan àlẹ̀. Nítorí náà, tí obìnrin ba ń yan àlẹ̀, ojọ̀ tí ọ̀wọ̀ pàlábá rẹ̀ bá ségi, ojọ̀ náà ni igbáyàwó rẹ̀ di ọ̀kú. Èwẹ̀, ìwà àgbèrè pàápàá nípasẹ̀ ọ̀kùnrin máa ń sokunfa igbáyàwó títúkà.

3.4. Àìlera àti àrùn

Àrùn ibálòpọ̀ àti àwọn àrùn kògbòògùn máa ń fa igbáyàwó títúkà ní áarin ọ̀kọ̀ àti iyàwó. Àwọn àrùn bí i wẹ̀rẹ̀, kí èniyàn má lè se àti àwọn àrùn ibálòpọ̀ tí ó jẹ̀ kògbòògùn lára iyàwó tàbí ọ̀kọ̀ máa ń bí igbáyàwó títúkà. Kò sí èniyàn tó fẹ̀ se ọ̀kọ̀ wẹ̀rẹ̀, nítorí náà, àrùn ọ̀pọ̀lọ̀ lè jẹ̀ kí ọ̀kọ̀ fi iyàwó rẹ̀ sílẹ̀. Bákan náà, iyàwó máa ń fi ọ̀kọ̀ se yèyẹ̀ nítorí kò lè sise ọ̀kùnrin nipa ibálòpọ̀. Irú ọ̀kùnrin tó bá wà nípọ̀ yìí ni Yorùbá máa ń pè ni ọ̀kóbó. Gbogbo àwọn idí yìí ni a rí gégé bí nńkan tí ó ń fa igbáyàwó títúkà nínú àwùjò ọ̀mọ̀niyàn lóde òní.

4. Ètò Igbáyàwó Yorùbá gégé bí Ọ̀nà Àbáyọ̀ sí Isòro Igbáyàwó Títúkà lówùjò Ọ̀mọ̀niyàn

Tí a bá wo gbogbo nńkan tí ó ń sokunfà igbáyàwó títúkà ní àwùjò ọ̀mọ̀niyàn lóde òní finnífínní, a ó ri pé àwọn nńkan tí wọn seé yanjú tí a bá se igbáyàwó bó se tọ̀ àti bó se yẹ̀ nínú àṣà Yorùbá ni. Gbogbo àwọn okunfà igbáyàwó títúkà yìí ni mùsẹ̀mùsẹ̀ àṣà igbáyàwó Yorùbá dá mùsẹ̀ rẹ̀, idí niyí tí igbáyàwó tí a bá se nilàna ètò igbáyàwó Yorùbá kí í túkà. Tí a bá gùnlẹ̀ ètò igbáyàwó Yorùbá fún sise igbáyàwó lówùjò ọ̀mọ̀niyàn lóníí, a kò ní rí igbáyàwó títúkà ní àwùjò ọ̀mọ̀niyàn mó nítorí gbogbo àwọn eèkàn tí ó ń bí igbáyàwó títúkà ni ètò igbáyàwó náà yòò dèna.

Lákòòkọ̀, tí a bá wo àiròmọ̀bí, àrùn àti àìlera pẹ̀lú isípaya láti ọ̀dọ̀ àlùfàà ẹ̀sìn gégé bí nńkan tí ó ń bí igbáyàwó títúkà lóníí, gbogbo àwọn kókó-ọ̀rọ̀ pàtàkì yìí ni apá ijà ètò igbáyàwó Yorùbá ká. Ní kété tí a bá ti yan ọ̀mọ̀bìnrin kan gégé bí iyàwó tí a fẹ̀ fẹ̀ ni àwọn Yorùbá ti máa bèrẹ̀ ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ iwádíí lórí obìnrin náà àti idílé wọn. A máa ń bá iwádíí yìí dé ilẹ̀ yèńwò láti mọ̀ gbogbo nńkan tí ó pamọ̀ àti ojọ̀ iwájú. Tí a bá gbé igbésẹ̀ yìí bó ti tọ̀, gbogbo àisàn inú èjẹ̀ àti ara bí wẹ̀rẹ̀, àilẹ̀se àti àiròmọ̀bí

ni a ó ti mò, tí a ó gbé igbéysè lé lóri láti dèkun wọn tàbí kí a yàgò fún irufẹ igbéyàwó bée. Èwè, tí àrùn, àìsàn àti àìròmòbí bá wáyé lójó iwájú nínú igbéyàwó, àṣà Yorùbá ní àwọn ètò tó kájú isòro yìí tí àwọn isòro náà kò ní jẹ kí igbéyàwó náà túkà. Ọkọ lẹ fẹ iyàwó mǐràn láti bímọ láì kọ iyàwó àkókò rẹ sílẹ, okùnrin mǐràn nínú ẹbí lẹ ran iyàwó lówó láti bímọ fún ọkọ rẹ tí ọkọ kò bálẹ ẹ. Gbogbo àìsàn ni àwọn ẹbí ọkọ àti iyàwó máa n dide sí láti wò nítorí wọn gbàgbó pé nnkan tó bá débá ojú, ó ti débá imú, wàhálà ẹbí méjéjì ni ọrò àìsàn tí kò sì gbòdò já sí igbéyàwó títúkà. Bákan náà, isípaya láti ọdò àlùfàà ẹsin tí ó sàfihàn pé ọwọ ayé wà lára ẹnikẹjì tí ó n fa igbéyàwó títúkà lówùjọ lóní ní a ti máa n mò nígbà iwádií nínú igbéyàwó Yorùbá nítorí náà tí a bá gbé àwọn igbéyàwó wa lóde-òní ka àṣà igbéyàwó Yorùbá, gbogbo àwọn nnkan tí ó n fa igbéyàwó títúkà bí àìròmòbí, ààrùn àti àìléra pèlú isípaya láti ọdò àlùfàà ẹsin ní a ó ti dèna tí kò sì ní ẹ àkóbá fún igbéyàwó lójó iwájú.

Èkẹjì, tí a bá gbé àfójúsùn lé àtètègbéyàwó àti ipa láti pèsè fún ẹbí gégé bí nnkan tí ó n sokunfà igbéyàwó títúkà lówùjọ ọmọniyàn, a ó ri pè èyí kí wáyé nínú àṣà igbéyàwó Yorùbá. *Àwọn iran* Yorùbá jẹ ọmólúábí tí wọn sì máa n ẹ nnkan bí ó ti tò àti bí ó ti yẹ nítorí náà nígbà tí ọmọdé bá tó lókò ní àwọn Yorùbá n fun lókò, tómodé bá tó láadà ní à á fun láadà èyí túnmò sí pé tí ọmọ kò bá tí bálágà, àwọn Yorùbá kíi fún ọmọ bée láyè láti ẹ igbéyàwó. Enang (2003) tó sàfihàn ọjọ orí gégé bí okunfà igbéyàwó fidí rẹ múlẹ pé ọye ọmọdé tí àwọn ọkọ àti aya ní ló máa n bí igbéyàwó títúkà lójó iwájú, ètò igbéyàwó Yorùbá tán isòro yìí nítorí ọmọ tó bá tí tó ẹ igbéyàwó tí àwọn ọbí sì tí kọ ní gbogbo ẹkọ tí wọn nilò fún àseyọrí nínú igbéyàwó ní a máa n gbàlàyè láti ẹ igbéyàwó. Èwè, àìní ipa láti pèsè fún ẹbí máa n fa igbéyàwó títúkà lówùjọ lóde ọní. Àwọn ọmọdé tí wọn kò tó ara wọn bọ, wọn n ẹ igbéyàwó nítorí wọn fún èniyàn lóyún tàbí lóyún láì tójó. Àṣà igbéyàwó Yorùbá káwọ èyí bákan náà nítorí kí àwọn ọbí tó fàyè ọrẹ lẹ fún ọmọ wọn, yóò tí nísé lówó láti bọ ẹbí rẹ. Tí a bá tẹlẹ àṣà igbéyàwó Yorùbá, a ó dèkun igbéyàwó títúkà látara àtètègbéyàwó àti àìní ipa láti pèsè fún ẹbí.

Síwájú sì, ipa tí àwọn ẹbí ọkọ àti iyàwó máa n kó nínú igbéyàwó lóde ọní tí ó n ẹ àkóbá fún igbéyàwó kíi wáyé nínú àṣà igbéyàwó Yorùbá. Nínú àṣà igbéyàwó Yorùbá, àwọn ọbí tàbí ẹbí kíi fitínà iyàwó tàbí ọkọ nínú igbéyàwó. Àwọn ẹbí nínú àṣà Yorùbá máa n dúró gégé bí ọpó lẹyin igbéyàwó, wọn kíi fẹ kí igbéyàwó túkà lónà kọnà. Tí ijà bá wáyé, àwọn ẹbí ní yóò parí rẹ nípa pé wọn kò fẹ kí ọmọ wọn dálemoşu ni tobinrin, àwọn ẹbí okùnrin kò ní fẹ di ẹni yepere lówùjọ nítorí náà àwọn agbà ẹbí yóò wá iyanjú sí àriyànjiyàn tó bà wá láàrin wọn. Àwọn ẹbí máa n fidí rẹ múlẹ pé ikú ní bọşó lórùn ewúré lórò igbéyàwó fún lókóláya. Bákan náà, ẹbí kíi jẹ kí ọkánjúà, àìnítelórùn tàbí iyípòpadà tú igbéyàwó ká. Wọn máa n rọ lókóláya pé olùrànlowó ní wọn jẹ sí ara wọn nítorí náà tí nnkan bá dá díẹ kí iyàwó ní suùrù fún ọkọ kò sí ràn-án lówó. Wọn máa n kọ iyàwó àti ọmọ lèkò pé kí wọn ní itelórùn. Àwọn Yorùbá rí igbéyàwó gégé bí àseyọrí ọbí lóri ọmọ nítorí náà ní wón ẹ n sa ipá lórisirisi fún àseyọrí igbéyàwó wọn. Tí gbogbo ọbí àti ẹbí bá n ẹ irú akitiyan tí àwọn Yorùbá n ẹ lóri igbéyàwó, ọpọ nínú igbéyàwó ọde-òní ní kò ní fidí remi.

Àṣà igbéyàwó Yorùbá fàyè sílẹ fún kí okùnrin fẹ iyàwó méjì tàbí jùbèlẹ nítorí ẹbí nilò ọpòlọpò èniyàn fún isé ọkọ láyè àtijó èyí sì máa n jẹ kí ọkọ sòótító pèlú iyàwó rẹ tí wọn kí i ẹ agbèrè. Ọkọ yóò gbé iyàwó kẹjì dípò kí ó ẹ agbèrè. Agbèrè àti àisòtító pèlú ẹnikẹjì ẹni pèlú nnkan gbòógì tí ó n sokunfà igbéyàwó títúkà lówùjọ lóde ọní. Tí ọkọ ba fẹ iyàwó kẹjì tàbí ẹ agbèrè pèlú obinrin, iyàwó rẹ yóò tú igbéyàwó wọn. Tí a bá wòye pèlú ètò igbéyàwó Yorùbá tó fàyè sílẹ fún iyàwó méjì tàbí jùbèlẹ, ọpọ nínú àwọn igbéyàwó tó túkà lóde ọní látara pé ọkọ fẹ iyàwó mǐràn ní yóò wà ní àlàáfia tí eré àniyàn wọn yóò máa tèsíwájú.

Ìran Yorùbá jẹ ọmọlúàbí, iwà ọmọlúàbí sì ẹ̀ ẹ̀ pàtàkì sí wọn nítorí náà àwọn Yorùbá kì í fi ọmọ wọn fún oníjagídíjagan láti fẹ. Àwọn èniyàn tí wọn ń pín yà náà nítorí ijà ojoojúmọ láàrín lókọláyá àti àlùpá-n-tipa kò ní sí nínú ewu ìgbéyàwó títúkà tí wọn bá tẹlẹ̀ àṣà ìgbéyàwó Yorùbá. Nínú iwádíi ní àwọn Yorùbá yóò ti kẹ́fín pé oníjògbòn àti oníjagídíjagan ni èniyàn tí wọn fẹ̀ fọmọ̀ fún nítorí náà, wọn yóò yàgò fun èyàn bèè èyí yóò si yọ̀ àwọn ẹbí àti ìgbéyàwó ọmọ wọn nínú ewu ìgbéyàwó títúkà. Bákan náà, tí àwọn ẹbí bá fọmọ̀ fún idílẹ̀ kan tí ìgbéyàwó náà sì ń kojú isòro ijà ojoojúmọ̀ àti àlùpá n tipa, àwọn àgbàlagbà tí wọn jẹ̀ isẹ̀bì láti inú ẹbí méjéjẹ̀ yóò kó ara wọn jọ láti yanjú ọ̀rọ̀ náà tí ìgbéyàwó náà kò ní túkà nítorí àwọn ẹbí ni wọn ẹ̀ ìgbéyàwó náà, kì í ẹ̀ àwọn ọmọ nìkan, wọn kò sì ní lajú wọn sílẹ̀ kí ìgbéyàwó náà túkà.

5. Àgbàlogbágbò

Pépa yíi tópinpin ètò ìgbéyàwó nínú àṣà Yorùbá pèlú èrò láti fi ẹ̀ ọ̀nà àbáyọ̀ sí isòro ìgbéyàwó títúkà láwùjọ̀ ọmọniyàn lóde ọ̀nì. A sọfintótó àwọn eèkan gbòógì tí wọn sọkùnfà ìgbéyàwó títúkà láwùjọ̀ ọmọniyàn lóní. Síwájú sì, a yànnà ná bí àwọn ìgbésẹ̀ àṣà ìgbéyàwó Yorùbá ẹ̀ dẹkun àwọn eèkan tí wọn ń sọkùnfà ìgbéyàwó títúkà lóde ọ̀nì. Isẹ̀ yíi fẹ̀nukò pé àìsẹ̀ bí wọn ẹ̀ ń ẹ̀ ni kò jẹ̀ kí o rí bó ẹ̀ ń rí èyí ni pé àìsẹ̀ ìgbéyàwó gégẹ̀ bí àṣà wa ẹ̀ lààáálẹ̀ ní ó bí ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ìgbéyàwó títúkà láwùjọ̀ lóní, tí a bá gbé ìgbéyàwó wa ka orí ètò ìgbéyàwó Yorùbá, dídùn ni ọ̀sàn rẹ̀ yóò so tí kò sì ní sí nínú ewu ìgbéyàwó títúkà. Pépa yíi dábà pé fún àṣeyọ̀rì ìgbéyàwó àti láti dẹkun ìgbéyàwó títúkà láwùjọ̀ ọmọniyàn, kí àwọn èniyàn máa tẹlẹ̀ àlàáálẹ̀ àṣà ìgbéyàwó Yorùbá fún síṣe ìgbéyàwó láwùjọ̀.

Ìwé Ìtókasi

Adeoye, C. L. (1979) *Àṣà àti isẹ̀ Yorùbá*. Ibadan: University Press Limited

Adeoye, C. L. (1985) *Ìgbàgbò àti ẹ̀sìn Yorùbá*. Ibadan: Evans Brothers (Nigeria) Publishers

Adésànyà, A. O. àti Táiwò, V. I (2019) ‘Aesthetics of Traditional Marriage as a Hallmark of Yoruba Culture and Identity’ in *Albertine Journal of Philosophy and Related Disciplines*. Journal of Department of Philosophy, St. Albert Institute, Kaduna, an affiliate of University of Jos, Nigeria, Volume 3.

Adeyemi, L. (2019) *Tiòrì Lítirésọ̀ ní Èdè Yorùbá*. Ìjẹ̀bú: Shebiotimo Publications.

Azeez, W. A. (2016) ‘Àyèwo Okùnfà Ìpín yà Àti Ìtúkà Ìgbéyàwó Láàrín Okùnrin àti Obìnrin ní àwùjọ̀ Yorùbá; Isẹ̀ àsekágba fún gbígba oyè M.A ní Ifáfìtì Ìpínlẹ̀ Èkó

Daramola, O. àti Jeje A. (1985) *Àwọn Àṣà àti Òrìsà ilẹ̀ Yorùbá*. Ibadan: Onibon-oje Press

Edgar, A. àti Sedgwick, P. (2002) *Cultural theory: the key thinkers*. London: Routledge

Enang, E. E. (2003) *Sociology of the Family*, Calabar: Tabson Global Resources.

Eyo, U. E. (2018) Divorce: Causes and Effects on Children, *Asian Journal of Humanities and Social Studies* (ISSN: 2321 – 2799) Volume 06 – Issue 05

Glass, J àti Levchak, P (2014) Red States, Blues States, and Divorce: Understanding the Impact of Conservative Protestantism on Regional Variation in Divorce Rates, *American Journal of Sociology*, 119 (4), 1002-1046. <https://doi.org/10.1086/674703>

- Ikeji, L. (2020) twitter stories: Couple's marriage ends at their wedding reception because the groom's people didn't get food. Accessed on www.lindaiekejisblog.com/ Dec. 29.2020
- Ladele, T. A. (1986) *Àkójọpọ̀ Ìwádìí Ìjìnlẹ̀ Àṣà Yorùbá*. Ibadan: Macmillan Nigeria Publishers Limited
- Lawal, Q. O. (2021) Àgbéyèwò Àwọn Ọ̀nà tí Yorùbá ń gbà yanjú Aáwò ní Àwùjọ. *Ọ̀PÁÑBÀTÀ: LASU Journal of African Studies*, Vol. 9, (2)
- Lyness, P. (2015) *Culture and Society in Urban Society*, Harvard University Press.
- Merriam Webster (2007) Learner's Dictionary mobile search. www.merriam-webster.com
- Métítóba, S. O. (2003) 'The Changing roles of the Family of Socialization Press: The Case of Okun Yoruba' níú Ayòdèjì Olúkojú et al (ed) Northeast Yorubaland: Studies in the History and Culture of a frontier zone, Ibadan: Rex Charles Publication
- Olárínmóyè, E. A. (1999) 'Psychological Characteristics of Divorces of Yoruba Customary Law Marriage in Ibadan' in *LASU Journal of Humanities* Vol. 3, No.2, Faculty of Arts.